

ACC. N:R M. 15528:1-6.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Carlavel Meildner*
Härad: *Färs* Berättare: *Hagvin Stådig, Vanstad*
Socken: *Vanstad* Berättarens yrke: *lantbrukare (f.d. gjutare)*
Uppteckningsår: *1962* Född år *1880 i Vanstad*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

När den nya tiden kom till bygden. s. 1-6.

Lm F 73.

Bystämman i Vanstad varade ända

fam till 1950. Detta berodde på att gästäckterna bortavanderades.
I slutet av 1800-talet bildades mejeriet, som än idag finns kvar.
Det var en dansk bonde, som här tog initiativet. Förut hade ett privat
mejeri funnits, jordbruksförbättringar infördes av Nils Jönsson om-
kring sekelskiftet. Bl.a. var han först med att odla rotväxter. Detta
hade han lärt sig i Danmark, där han hade gått på jordbrukskurser.
Nils Jönsson importerade även bättre kreatur från utlandet, och
han lyckades få en mycket hög standard på sin boskap. Detta med-
förde bl.a. att han nådde en högre fetthalt i mjölken än andra bön-
der. Efterhand ökade mejeriet sitt fetthaltskrav, vilket gjorde
att man eftersträvade högre kreatursstandard. Förarens försvann
efter sekelskiftet — förut var det vanligt, att varje bonde hade
några får, så att material till kläder skulle finnas. Senare har
med åren ständigt ökat. Tingarna har man behållit i ursprungligt skick,
eftersom man har haft tillräckligt med ålän — det är först i senare
tid som en och annan äng gjorts till åker. Med jordväxterna för-
ändrades värförhållanden, och detta skedde vid sekelskiftet. Någon mån-

gel har inte funnits byggen — detta problem löste man genom att köpa kalk från sockerbruket, och släp ut detta på åkarna. För hade man öppna diken — några av dessa finns kvar för några år sedan. Nu finns det endast bäckdiken. De nya jordbruksredskapen finns att köpa i städerna. Oftast var det tidningsannonser och av följande utbildade agenter som lockade bönderna att köpa dessa nya redskap. Änder användes en bit in på 1900-talet och kallades "å". In idag användes järnbeklädda ånder i potatislandet. För hade bönderna vägstycken, som de skulle underhålla och laga med stånor. En vägstyckelse konhållerade så att detta blev oidentligt gjort. Nästefter övertog staten vägarna. Den första cykeln i Vanstad tillverkades av en skomakare år 1894. Omkring 1920 kom de första bilarna. Ystad - Estärvägen finns sedan under min barndom. Postgången sköttes på 1890-talet av en gammal kvinna vid namn Kerstin Tolander, som gick mellan Åspevöl och Vanstad och lade posten i läder, som finns utmed vägen. Efter sekelskiftet till-sattes det en lantbrukare. Något gästgiveri eller skjuthåll har aldrig förekommit i Vanstad. Några ländor hade mattillverkning som livnäring; mattorna sålde de till städerna, som hade sin väg förbi Van-

stad. Det hände att några jordbrukare tämnade sin jord och blev
smed istället. Smederna hade mycket att göra och tjänade bra med
pengar. Människor emigrerade till Amerika långt innan jag var född.
Under min barndom hade jag ena släktingar som reste till Amerika.
Den fria jorden och den höga arbetlönen samt emigrerade släktingar
och goda vänners brev var det som lockade mest. Då en tendens till
hängivdhet visat sig i slutet av 1800-talet i Vanstad, medförde emi-
grationen en lättnad för bygdens befolkning. Det var först vid första värld-
kriget utbrutt, som emigrationen helt upphörde. Vid sekelskiftet upp-
föddes ett tegelbruk i Vanstad, vilket medförde, att nästan alla hus
byggdes med tegel. Dess förinnan var tegelbåde väggar vanligast
eller tegelblock, dvs. lea som beteck och lags i formen där de fått
stehat till massiva block. Tegeltvningen sköttes av kvinnorna, som
ibland fick hjälp av män vid färdtvingen. Jag minns, att
man vid sekelskiftet alltid gav en gemensam present. I regel an-
fästades den äldste att sända in pengarna och köpa presenten.
Själv fick jag en kaffeservis av silver (då jag gifte mig) på detta
vis. Vid högtidligare tillfällen — bröllop och begravning — var

det vanligt att skicka ut inbjudningskort; annars skedde all inbjudan muntligt. Då man gick bort, skulle "förling" medlagas, som till största delen bestod av kakor. Ibland kom det någon antecknande biografi till Vaxstad, men någon fast biografi har här aldrig funnits. Ett antyckat möje vid sekelskiftet blev dansen - detta berodde på att hatelagda dansbanor började anläggas, och att blisar orkestrar blev allt vanligare. Förut dansade man på jordbanor till musik av ett dragspel eller en fiol. Under min barndom hade man "Vaxstad allokanda", som kom 3 gånger i veckan. Det var vanligt att 3-4 hushåll slog sig tillsammans och pikenimerade på en tidning. Var det 4 hushåll, hade varje hushåll fristakhandräkten i ett kvartal. Själva har jag varit ombud för Åhlen & Holm - jag sålde böcker, rykort och konfirmationsminne. Men det var inte många böcker jag fick sålt. Söngen har för spelat en mycket stor roll i Vaxstad. Kantorn Brömé var mycket antyckt, och han ledde en stor sångkör, med vilken han repeterade en gång i veckan. Repertoaren bestod av psalmer och religiösa visor, ty det var endast i kyrkan som sångkören sjöng. I slutet av 1800-talet bildades en nykterhets-

förening i Vänstad. För att höja gemenskapskänslan och hirschen
införde man sånger, och förutom religiösa sånger sjöngs folksånger
och gamla skillingtyck. På marknader kunde viskaffet köpas för
en billig peng, och det var omtvaktat att gå och gnola en visse medan
man arbetade. Tron på övernaturliga väsen försvann vid tiden om-
kring första världskriget. Det var särskilt "läckhästen" som var
fuktad, och som det berättades mycket sägnes om. Sagor och sägner
kunde man under min barndom höra av äldre kvinnor — däremot be-
rättade karlarna många spökhistorier. Förnöjliga bönder, som ville att
sina söner skulle bli präster, skickade sönerna till högre skolor. Att
någon "vanlig" pojke gick i högre skola var mycket ovanligt. Det
var mycket strängt för då det gällde de kyrkliga vanorna — det
ansågs som en plikt att gå till kyrkan och höra Guds ord. Då
radiojudstjänsterna började sändas, anbefalldes kyrkan. Det blev
inte länge en skam att stanna hemma från kyrkan för att lyssna
på radiojudstjänsten. Några väckelsevärelser har det aldrig funnits i
Vänstad, utan alla har tuget följt kyrkan. (Dock har det före-
kommit, att några bönder rest bl.a. till Åsperöd, för att där

ACC. N:R M. 15528:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

deltaga i något väckelsemöte.

6